

821.511.141(497.113)-4:061

821.511.141.09:070.431

Bence Erika

Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

erikazambo@eunet.rs

ASZTALTÁRSASÁG ÉS HÍRLAP*

A regényképző anekdota forrásai Mikszáth regényeiben

Table-Companions and Newspapers

Egyes műveiben, mint pl. a *Beszterce ostroma* (1894), illetve a *Sipsirica* (1902) című regényeiben közvetlenül megjelenik Mikszáthnál az asztaltársaság mint az anekdotaképződés autentikus helye és pillanata, de ugyanebben az időben keletkeznek azok az elbeszélései is, amelyeknek alapját újsághírek szerveződése képezi. Tettenérhető az a folyamat elbeszélés módjában, amelynek során a(z) – regényeiben hazugság nyelveként funkcionáló – anekdotázás eljárását a bricolage technika váltja fel. Legjellemzőbb példája ennek a több újsághír összekapcsolásából létrejött Aranykisasszony-szűzsé, illetve *Az eladó birtok* című elbeszélés, legismertebb és legendásodott formája a Noszty-regény (1907). Mára tartják magukat, sőt erőteljesen befolyásolják recepcióját azok az elképzelések, amelyek közvetlen kapcsolatot feltételeznek a Szemző–Ungár-afférről közreadott hajdani újsághírek és a Mikszáth-regény létrejötte között. Jó példa erre az ómoravicai szerelmi históriát feldolgozó, s azt a Mikszáth-regényre mindenféle distantia nélkül vonatkoztató 2008-as dokumentumfilm (Parti Andrea: *A Szemző fű esete Ungár Piroskával*. Alternatíva Film, Szeged).

A dolgozat az anekdota, az újsághír és a regényfikció közötti kapcsolatokat, átjárásokat, átalakulásokat vizsgálja a Mikszáth-elbeszélések világában.

Kulcsszavak: anekdotaképződés, bricolage, újsághír, asztaltársaság, regényfikció

MESÉLÉS ÉS BARKÁCSOLÁS

A világ és megismerhetőségének történeteszerű meghatározottsága (ami a narratológiai elméletek központi kategóriája) szervezi és működteti – természetesen – a Mikszáth-prózát, s a történetre reflektáltság képezi a benne megjelenő elbeszélői önreflexiók legfontosabb kitételeit is. (Történeteszerű tehát a történetben/általa vagyunk, határozzuk meg önmagunkat gondolata, s az irodalom önreprezentációként, az epika létformaként való értelmezése.) A történetre/történetekre és a belőle/belőlük szervezhető (öntörvényű) világra/világértésre vonatkozó legismertebb mikszáthi reflexiót a *Galamb a kalitkában* (1891) első mondatai képezik: „Valamikor (tíz év előtt) úgy írtam az elbeszéléseket, hogy két-három témából tákoltam össze egyet; az egyik szűzsémet, mert rövid

volt, hozzáragasztottam egy másikhoz s a kettőből mégiscsak kitelt egy jókora történet. Mire megvénül az ember, kifogy a leleményességből. Most már csak egy témám van, s két elbeszélést akarok belőle írni.” (MIKSZÁTH 1973: 7.) A téma–szüzsé–történet–elbeszélés viszonyrendszerére, s a belőlük alkotható világra vonatkozó bevezető mondatok a bricolage technika XIX. század végi – feltehetően a hírlapírás, az irodalomnak a tömegtájékoztató e formáiban való jelenlétével összefüggő – létjogosultságára és térhódítására mutatnak rá. Fontos tanulmányok és az életművet feldolgozó monográfiák vizsgálati alapját képezik e mondatok. „Történetek metaforikus interakciója”-ról, szövegköziségről, a „barkácsoló Mikszáth”-ról szólnak e a kutatások¹, másrészt a realista irodalmi beszédmód romantikustól való eltávolodásának írói felismeréséről és kinyilatkoztatásáról, minthogy a Mikszáth-szöveg a következőképp folytatódik²: „(...) Mert a múzsa is kivénült dáma már; aki a világot uralta egykor, most mindössze egy apró pipere-üzletet tart; hajdan költőket inspirált, ma, a csinált virágok korszakában, legföllebb a toalettet teheti hangulatossá. A háztartása is más volt azelőtt; szép szobalányát, a Fantáziát, elbocsátotta szolgálatából s ahelyett egy szurtos, mogorva mindenest tart: a Megfigyelést.” (Uo.) Vizsgálatunk szempontjából e sokat idézett bevezető mégsem jelölt utalásai, hanem idővonatkozásai, a múlt és a jelen szövegalkotó eljárása között vont mikszáthi distancia miatt fontos: amiben nem annyira a romantikától való eltávolodás folyamatát, hanem a történet forráshelyének megváltozását látjuk – nemcsak a Mikszáth-opusban, hanem

¹ Hajdu Péter: Történetek metaforikus interakciója. Mikszáth Kálmán: *Galamb a kalitkában* = Szegedy-Maszák Mihály – Hajdu Péter szerk. Romantika: világkép, művészet, irodalom. Budapest, 2001, 219–242. , Uő.: *Csak egyet, de kétszer. A Mikszáth-próza kérdései*. Budapest–Szeged, 2005; Rózsafalvi Zsuzsanna: *A szövegköziség a Mikszáth-poétikában* = Eisemann György szerk. A kánon peremén. Budapest, 1998, 137–150.

² Többek között Schöpflin Mikszáth-monográfiájára (1941) hivatkozva írja Domokos Mátyás, hogy eltávolítva belőle a fantázia túlzását Mikszáth „kijózanította a romantikát”. (DOMOKOS 1974: 408.); Hász Fehér Katalin: „A »romantika« és »realizmus« kérdését Mikszáth négy évvel később, a *Galamb a kalitkában* bevezetőjeként a közönséggel beszéli meg, de lényegesen megváltozott hozzáállással, miszerint a két vitatott szemléletmód: a Fantázia és a Megfigyelés, vagyis a romantika és realizmus sem külön-külön, sem egymást kiszorítva, hanem együttesen, egymást váltogatva adja meg a kívánt hatást. Éppúgy – magyarázza Mikszáth –, mint azok a képek a magyar házakban, melyeket ha szemből néznek, akkor Garibaldit ábrázolják, ha oldalt, akkor Pius pápát. Az egyik magában foglalja a másikat, viszont nincs olyan pozíció, amelyből mindkettő látható lenne, és a képet néző személy legfeljebb a hatással játszadozhat, ha hol az egyiket, hol a másikat, tetszőleges gyorsaságú váltogatással szemléli. Ezt a nézőpontcserélgetést, melyet a stíluskérdésen és elbeszélői technikán túlmenően Mikszáth ismeretelméleti problémaként is kezel, a *Galamb a kalitkában* két történetét tekintve külön-külön, egymástól teljesen szétválasztva alkalmazza, de sok helyen a kettőt együtt, ugyanazon mondatban hozza be, ez elméleti tisztázást megelőző elbeszélésekben is.” (HÁSZ-FEHÉR 2008.)

a magyar irodalom alakulástörténetében egyaránt. Azok a történetek ugyanis, amelyek a századközep romantikus elbeszéléseinek alapját képezték, rendre asztaltársaságok körében folytatott mesélés, beszélgetés során merültek fel, hogy a századvégi anekdotikus elbeszélő próza (ahol az anekdota már egészen más szerepet tölt be: a csattanós, fordultatos történetek füzére helyett nyelvként funkcionál: a valóság elfedéseként szolgáló hazugságként) szüzséjének forráshelye a hírlap legyen: jellemző, hogy Mikszáth romantikusabbnak tartott elbeszéléseinek alapját rendszerint nem hírlapi szüzsé, hanem (gondolhatunk itt pl. a *Tót atyafiak* és *A jó palócok* legenda és a ballada alakzatait érvényesítő darabjaira) a gyerekkorban hallott/hallgatott családi mesélés képezi. Ha pl. a *Tót atyafiak* két darabját, *Az arany kisasszonyt* és az *Az a fekete folt* címűt helyezük egymás mellé: az előbbi ironikus elbeszélői felhangja indukáló erejét az újsághír(ek) furcsaságot/különbséget – szánalmat/megvetést érvényesítő hangvételeiben ismerhetjük fel, míg a brezinai történetben a legendák heroikus közvetítettsége is érzékelhető. Tehát *Az arany kisasszony*-típusú novellákat barkácsolta (hozta létre bricolage technikával), vagy miként ő mondta: „tákolta össze” több hírlapi cikk szüzséjéből Mikszáth a *Galamb a kalitkában* bevezetőjében említett tíz évvel korábbi időszakban. De, hogy mennyire igaza van, amikor a romantika és a realizmus nyelve közötti átcúszásokat és együtt hatásokat érzékeltetve olyan képről beszél, amelyekben két kép van egymásra aplikálva („Ha szembe nézik őket, akkor Garibaldit ábrázolják, ha oldalt, akkor Pius pápát.” [MIKSZÁTH 1973. 7.]), mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a *Galamb a kalitkában* után is írt olyan elbeszélést, ahol központi szerepet tölt be az anekdotázó asztaltársaság nemcsak a regénytörténet, de az elbeszélői reflexív terek szintjén is.

Van Mikszáthnak két olyan regénye, amely valamiféle beszédmódbeli ütközőponton helyezkedik el: a kettő együtt, azaz az asztaltársaság és az újságcikk történetindukáló elve, a csattanós rövid meseként, illetve a hazugság nyelvként felfogott anekdota egyaránt funkcionál és érvényesül világukban. Az egyik a *Beszterce ostroma*, a másik *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című regény. Mindkettő esetében rendkívül jelentős szerephez jut a befogadás, illetve a recepció; a mű „folyamatosan megtörténő esemény”-ként való létezése: azaz mindkettőnek eseményekben gazdag utóélete és története van, noha eltérő irányultságokkal. A hóbortjairól elhíresült Pongrácz István történetét Mikszáth asztaltársasági mesékből szövi, majd a mű (1894-ben a *Pesti Hírlapban* negyvenhét folytatásban, majd könyv alakban történő) megjelenését követően – a konkurens – *Vasárnapi Újság* (megszólaltatva még élő tanúit és részeseit) átírja, átformálja a történetet. A Noszty-történet viszont újsághírből terebélyesedett regénybeli fikcióvá.

A BESZTERCE OSTROMA

Az asztaltársaságot mint a történetképző anekdota elhangzásának helyét Mikszáth szinte demonstratív emeli ki a *Beszterce ostroma Bevezetésében*: „Eszkendők sora óta együtt szoktam vacsorálni az István főherceg vendéglőben az igen t. barátommal, gróf Pongrácz Károly képviselővel és tábornokkal. A hosszú téli estéken sokszor csak ketten ültünk a szokott asztalnál, (...) s ha már kifogyott az aktuális beszélgetési anyag, szívesen csúszunk kijjebb a jelentől, az élményekben, színekben duzzadó múlt felé. (...) Sok, sok év alatt egyszer is, másszor is főlemlegette *Pongrácz István grófot*, az ő vitézi cselekedeteit, hadjáratát, egész excentrikus lényét. (...) Rokonok jöttek az asztalhoz, azok ismét új meg új vonást fedtek fel előttem Pongrácz Istvánról. Egy napon rájöttem, hogy a megboldogult gróffal magam is találkoztam volt egy egy ízben, láttam szemtől szembe és beszéltem vele. Most már érdekelni kezdett az alak, a *megírás szempontjából*.” (MIKSZÁTH 1974: 7.) A szüzsé keletkezésének módját és a megírás szempontját Mikszáth tipográfiaileg is kiemeli a szövegben, az 1896-os évjelzettel, de ‘95-ben napvilágot látott regény befogadásának alakulásába mégis beleavatkozik a sajtó, olyannyira, hogy Mikszáth *Nyílt levélben* kénytelen reagálni. Nagy Miklós, a *Vasárnapi Újság* szerkesztője – sejtetően konkurrens szempontok által vezérelve – leközlí a nedeci várúr portréját, Mednyánszky László rajzát a várról, megszólaltatja a megboldogult gróf ismerőseinek visszaemlékezéseit és cikkeit. Ezekből a visszaemlékezésekből egy, a regénybelinél – miként Domokos Mátyás jegyzi meg – „színesebb, originálisabb figura” (DOMOKOS 1974. 415.) arcéle bontakozik ki előttünk. Mikszáth válaszevele regénypoétikai kitételeket tartalmaz: az újság és a cikkírói sugallta történelmi hitelesség, illetve anekdotai realizmus eljárása helyett a regényteremtő fikció működtetését írja le. Egyébként is erős elvi különbség mutatkozik az újság, illetve a regényíró történelmi látásmódjában, illetve hitelesség-képében. Az újság a hitelességet a valóság, a valóban létezett személyek és megtörtént események felismerhetőségében és megfeleltethetőségében látja azonosíthatónak, míg az író valószerűségről beszél: „Ami a Beszterce ostromában igaz, az mind nem valószínű. Csak az valószínű benne, amit én gondoltam bele, azaz, ami meg nem történt. (...) Sok mindent tudtam még, amit beraktam, lealapácsoltam a végét, és sok újat a magam tégláiból tettem hozzá; a malter persze mind az enyim.” (MIKSZÁTH 1896: internetes forrás). A *Vasárnapi Újságban* elbeszélte történetek ugyanakkor a gróf alakjában csak a különbséget jelenítik meg, illetve az anekdota szórakoztató narratívaként működő változatát prezentálják. A mikszáthi látásmód Pongrácz történetében az egyaránt megmutakozó történelmi és a társadalmi tragikumot fogja be. Hogy az aktuális befogadó nem látja meg benne, illetve elhatárolódik a Mikszáth-mű tartalmazta, az elbeszélés jelenére vonatkozó

súlyos társadalmi szatírától, lélektani motívumokkal magyarázható. Az viszont, hogy a 17. századi magyar történelem tragikus képe is felismerhetetlen volt, az aktuális és vita tárgyát képezi a későbbi, sőt, a mai befogadói stratégiákban is, a történelemtől alkotott eltérő képzeleteinkből, s a történelmi regény sokféle értelmezélehetőségéből ered. Nem szeretnék e dolgozat keretében belebonyolódni e kiterjedt és folyamatos irodalomelméleti-történeti diskurzust jelentő kérdésbe, csak annyit: meggyőződésem szerint a *Beszterce ostroma* az elbeszélte történet és az elbeszélés ideje közötti rálátási távlat (az időbeli perspektíva) – látszólagos – hiánya ellenére is történelmi narratívaként értelmezhető, amennyiben a műfajtypust a történelem egy meghatározott korszaka emberi-társadalmi viszonyainak utánképzésével, a történelemtől szóló beszéd különböző változataival összefüggésben értelmezzük, hiszen itt, a Mikszáth-regényben, a XVII. századi Magyarország társadalomtörténeti képe a jelen kori anekdotázás, illetve a történelmi játék narratívái mögül bontakozik ki: úgy, hogy Pongrácz és társai eljártsszák, reprodukálják/felidéznek a két évszázaddal korábbi létformákat, sorsbeli meghatározottságokat.

A NOSZTY FIÚ ESETE TÓTH MARIVAL

„Olvastak Önök bizonyára az öreg Ungár esetéről. Kemény, öreg bácskai zsidó, mellékesen milliomos és egy szép leány apja. Az öreg Ungár leányát elszöktette egy húsz éves dzsentri gyerek. Egész Bécsig elszökött a szerelmes pár. Tovább azonban nem mehettek. Az öreg lefűlte őket és a leányt visszahozta. A leányszöktető ifjanc megkopott rokonai körülvették az öreget: – Ezen már csak a házasság segíthet. Az öreg aztán kitűzte az esküvő napját. Amikor aztán együtt volt a díszes nászkoszorú, megjelent az öreg, és odadobta közéjük leánya gyönyörű selyemruháját, és mondta a maga egyszerű paraszti nyelven, de körülbelül ezt: A millióval nem vagyok hajlandó restaurálni a dzsentrit. A lányom külföldre utazott, a kapu nyitva...!”

A fentiekben idézett – híressé vált – jegyzetet Ady Endre írta, a *Nagyváradi Napló* 1901. július 21-i számában jelent meg. Az irodalmi köztudat mindmáig ezzel, a korabeli bulvársajtó felkapta esettel azonosítja Mikszáth Kálmán *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című regényének szüzséjét, még akkor is, ha a történet végkifejletén kívül sem a nevek, sem az elbeszélte történet más aspektusai nem felelnek meg a valóságban lezajlott körülményeknek. A *Beszterce ostromához* képest tehát fordított irányú folyamatok játszódtak le: amíg az előbb vizsgált regényben a nevek és a történések azonossága ellenére sem tartották a regénybeli főhős alakját a valóságos Pongrácz gróffal megegyezőnek, addig itt a nevek és más attribútumok különbségei ellenére is megtörténhetett az azonosítás befogadói eljárása. Kétségtől ebből nagy szerepet a sajtó szenzáci-

óra hangoltsága játszott, illetve a korabeli olvasó mézes-mázás szerelmi történetek iránti fogékonysága. Ezen igények, illetve igénytelenségek fényében követte aztán a fővárosi és a bácskai sajtó a két család közötti pörösködések és botrányok sorozatát, s keletkezhetett a két világháború között a Mikszáth-regénynek nem is egy olyan átírása, színpadi és filmadaptációja, amely happy enddel zárja le a történetet: Noszty Feriék világát tisztára mosva, az akadályozott szerelem házasságkötés révén való boldog beteljesülését nyújtja a befogadónak. A recepciókutatás³ mindenekelőtt Harsányi Zsolt⁴ nevét emeli ki, aki a legmesszebbre ment Noszty Feri romantikus hősszerelmessé formálásában. Színdarabot, filmforgatókönyvet írt a Mikszáth-regény alapján, a darab német változatában a szerelmes Noszty Feri (*Die Liebe des jungen Noszty*) alakját állítja színpadra. A II. világháborút követő eszmei-szemléleti változások viszont e törekvéseket fordítják visszajára, a hősszerelmes Noszty helyett most a pénzéhes, romlott, kizsákmányoló dzsentri állítatik elébünk. Kellér Andor félreértve a Mikszáth-regény *Utóhangjának* az irodalom alakulásairól (a riport felé történő kilendüléséről) szóló kitételeit, megírja Noszty Feri életrajzát, amelyben Noszty a családját terrorizáló monstrummá züllik. Kellér teljes egészében azonosítja a két alakot: „Szemző Gyula tehát a Noszty fiú...” (KELLÉR 1974: 184) – írja, noha maga Mikszáth sem az idézett *Utóhangban*, sem más formában nem írta le és nem vállalta regényhősének ilyen értelmű beazonosítását, az Ungár család tiltakozását és fenyegetőzését elutasítóan és értetlenül fogadta. Az viszont igaz, hogy a vajdasági magyar művelődéstörténeti és irodalmi emlékezet által csak Gyusziként emlegetett Kamjonkai Szemző Gyula és az állhatatos Ungár Piroska a botrány és a több éves huzavona ellenére, végül mégis házasságot kötött: gyermekük született (vagy gyermekeik születtek), s pontos adat van arról, hogy házasságukat 1915. január 16-án Zomborban bontották föl. A két világháború között, majd a II. világháborútól a XX. század nyolcvanas éveinek végéig fellelhető Noszty-adaptációk és értelmezések (Szemző–Noszty azonosítások) nyilvánvaló ideológiai sémáknak feleltek meg és tettek eleget, annak viszont már nincs érdemleges magyarázata (hacsak nem a térségi embernek az anekdotázást létformává fejlesztő lelki beállítottsága lenne az, amiről elsősorban XX. század végi irodalmi szövegek beszélnek), miszerint a térségi kollektív emlékezet miatt tartotta fenn, s legendásította a Szemző Gyuszi–Noszty Feri analógiát mind a mai napig. Annyi látható, hogy e folyamatban igen nagy szerepe

³ Pl. Hajdu Péter: *A Noszty Feri alakváltozatai* = Szegedy-Maszák Mihály – Veres András szerk. *A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig*. Budapest, 2007. 670–682.

⁴ Harsányi Zsolt: *A Noszty-fiú esete Tóth Marival*. Vigjáték 4 felvonásban. M. K. regénye nyomán színpadra írta Harsányi Zsolt, Budapest, 1926; Harsányi Zsolt: *Die Liebe des jungen Noszty*. Budapest, 1933;

volt a vajdasági magyar prózairodalomnak, mindenekelőtt a bácskai úri világ iránt erőteljes nosztalgiát érző, Szemző Gyusziról mint bácskai rablólovagról megbocsátó hangvétellel emlékező Herceg Jánosnak, önéletrajzi regényeinek és emlékezéseinek⁵, illetve azoknak a helytörténeti kutatásoknak, amelyek ezeket az irodalmi műveket forrásként kezelték.

A Szemző–Noszty-legenda legújabb fejezete 2008-ban íródott. Egy ómoravicai fiatal húszperces dokumentumfilmet készített, s mind Magyarországon, mind a Vajdaságban bemutatta. *A Szemző fiú esete Ungár Piroskával* című, egyébként kiváló film, ugyan a két szemben álló család történetéről szól, ugyanakkor a Szemző Gyuszi–Noszty Feri azonosságát tényként kezeli. A szerelmi történetről és a kalandos életű Szemző Gyuláról alkotott legendákból építkeznek: kevés dokumentumot mutat fel, a két világháború közötti bulvársajtó híreit anekdotaként tárja elénk: pl. a híres kalandor a Párizsba tartó vonaton két kocsi is kibérelt, s ott cimboráival cigányzene mellett megállás nélkül mulatott, miközben az ellenőrzést elmulasztó vámtisztek nem jöttek rá, hogy a nagybögőben mesés vagyont rejtőzik; 1937-ben pedig az a hír jelent meg a *Magyar Újságban* és a *Naplóban*, hogy „Nyomtalanul eltűnt az egykori híres bácskai gavallér!” „A tudósítás szerint Szemző Gyula 1934-ben feleségül vett egy dús-gazdag amerikai nőt, és Rio de Janeiróban mulatót tartottak, fényűző palotában élték a milliomosok pazar életét. Gyula rajongásig szerette a feleségét, ám egy idő után világgá ment, állítólag szerelmi csalódás érte. A felesége óriási hirdetésekkel adott fel az újságokban, miszerint fél éve nyoma veszett a férjének, és nagy jutalmat ígért annak, aki hírt ad róla. Úgy tűnik, Gyula sohasem került elő, a mendemonda azt tartja, hogy rablótámadás vagy bűntény áldozta lett, netán a braziliai őserdőkben szétépték a vadállatok.” (FEHÉR MAYER MÁRIA 2008: a Családi Kör on-line kiadása). Herceg János a *Módosulásokban* arról beszél, hogy a II. világháború után még látták a Keleti Pélyaudvaron, miközben cigarettát árult. Az Ungár család egyik, a filmben is megszólaló leszármazottja szerint Szemző Gyula 1955-ben hunyt el, de nem tudni, hogy és hol. Ungár Piroska a válás után állítólag teljesen magára maradt, az Ungárok nemigen tartották vele a kapcsolatot, Pesten trafikosnő volt. 1944-ben tűnt el, feltehetően a holokauszt áldozata, miképp a negyvenkét tagot számláló Ungár család tagjai közül, ötüik kivételével, mindenki. A filmben megszólaló dr. Ungár Pál szerint a család tagjai sohasem kételkedtek abban, hogy Mikszáth róluk mintázta a Noszty-regényt: s mert kompromittálónak érezték, még „titokban sem” olvasták; a mai napig nem olvasta el maga sem.

⁵ Herceg János: *Módosulások*. Újvidék, 1989; Uő. *Régi dolgainkról*, Újvidék, 1992

NEM TUDOMÁNYOS BEFEJEZÉS

E sorok írója vette magának a fáradságot, és 2008 szeptemberében elment a film ómoravicai (ma: Bácskossuthfalva) bemutatójára, amelyet a még álló, a baptista felekezet által felújított és használt Ungár-házban mutattak be. Felsőalálásának lényege az volt, miszerint a regény (mint amilyen Mikszáth Kálmán *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című műve is) és a legenda létformája, befogadásuk mikéntje eltérő alakzatokat és stratégiákat jelent.

Azt akartam valahogy elmondani, hogy a két műforma nem azonos: Mikszáth feltehetően a Noszty-történetet nagyon sok újságcikkből hozta létre bricolage technikával. A film alkotója, aki tanítványom volt: értetlenül nézett rám, csak-hogy azt nem mondta, épp maga nem hiszi a dolgot, aki tanította az egyetemen. Akkor megértettem, hogy a legendaképződés erősebb az irodalomtudomány teljes eszköztáránál.

KIADÁSOK

MIKSZÁTH Kálmán 1972. *A Noszty fiú esete Tóth Marival*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

MIKSZÁTH Kálmán 1973. *Galamb a kalitkában. Páva a varjúval. A szelistyei asszonyok. Sipsirica. Akli Miklós*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

MIKSZÁTH Kálmán 1974. *Beszterce ostroma. Új Zrinyiász*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

MIKSZÁTH Kálmán 1998. *A lohinai fű és más elbeszélések*. Unikornis Könyvkiadó, Budapest

IRODALOM

DOMOKOS Mátyás 1974. *Mikszáth regényírói képzelete* = MIKSZÁTH 1974., 405–437.

FEHÉR MAYER Mária 2008. *A Szemző fiú esete Ungár Piroskával* = *Családi Kör*, 2008. október 23. on-line kiadás

HÁSZ FEHÉR Katalin 1998. *Mikszáth Kálmán elbeszéléseihez* = MIKSZÁTH 1998., 287–294.

HAJDU Péter 2007. *A Noszty Feri alakváltozatai* = Szegedy-Maszák Mihály – Veres András szerk. *A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig*. Budapest, 670–682.

KELLÉR Andor 1974. *Zöld gyep, zöld asztal. A főispán*. Budapest

* Előadás formájában elhangzott 2009. augusztus 27–29-én Miskolcon, A tömegkommunikáció története című, a Hajnal István Kör által megrendezett tudományos tanácskozáson.

Table-Companions and Newspapers

The sources of anecdotes that inspired Mikszáth's fictions

In a number of Mikszáth's works, like for example in his novels *Beszterce ostroma* (*The Siege of Beszterce*) (1894) or *Sipsirica* (1902), the table-companions, as the authentic place and moment for the creation of anecdotes is actually present, and this was also the time in his life when he produced short stories, basing them on and patching them together with news items. The process can be captured in his manner of telling the story, during which he changes the method of anecdotizing – which functions as the language of telling lies in his novels – for the bricolage technique. The most characteristic example of this is the *sujet* of *Aranykisasszony* (*The Golden Maid*) or the short story under the title *Az eladó birtok* (*An Estate for Sale*), and the best-known and legendized form of this way of telling the story is the novel *A Noszty fiú esete Tóth Marival* [*The Young Noszty's Affair with Mary Tóth* (1907)]. The notions which presume a direct connection between the Szemző–Ungár affair published in news items of the time and the creation of Mikszáth's novel still hold, and moreover, greatly influence the reception of the novel. The documentary film shot in 2008, which elaborates the case of a love affair in Ómoravica, and refers it to the Mikszáth novel without any reservations, is a good example of this approach. [Andrea Parti: *A Szemző fiú esete Ungár Piroskával*. (The Young Szemző's Affair with Piroška Ungár) Alternatíva Film, Szeged].

The paper examines the relations, transitions and transformations between anecdotes, news items and fiction in the world of Mikszáth's stories.

Keywords: creation of anecdotes, bricolage, news item, table-companions, fiction